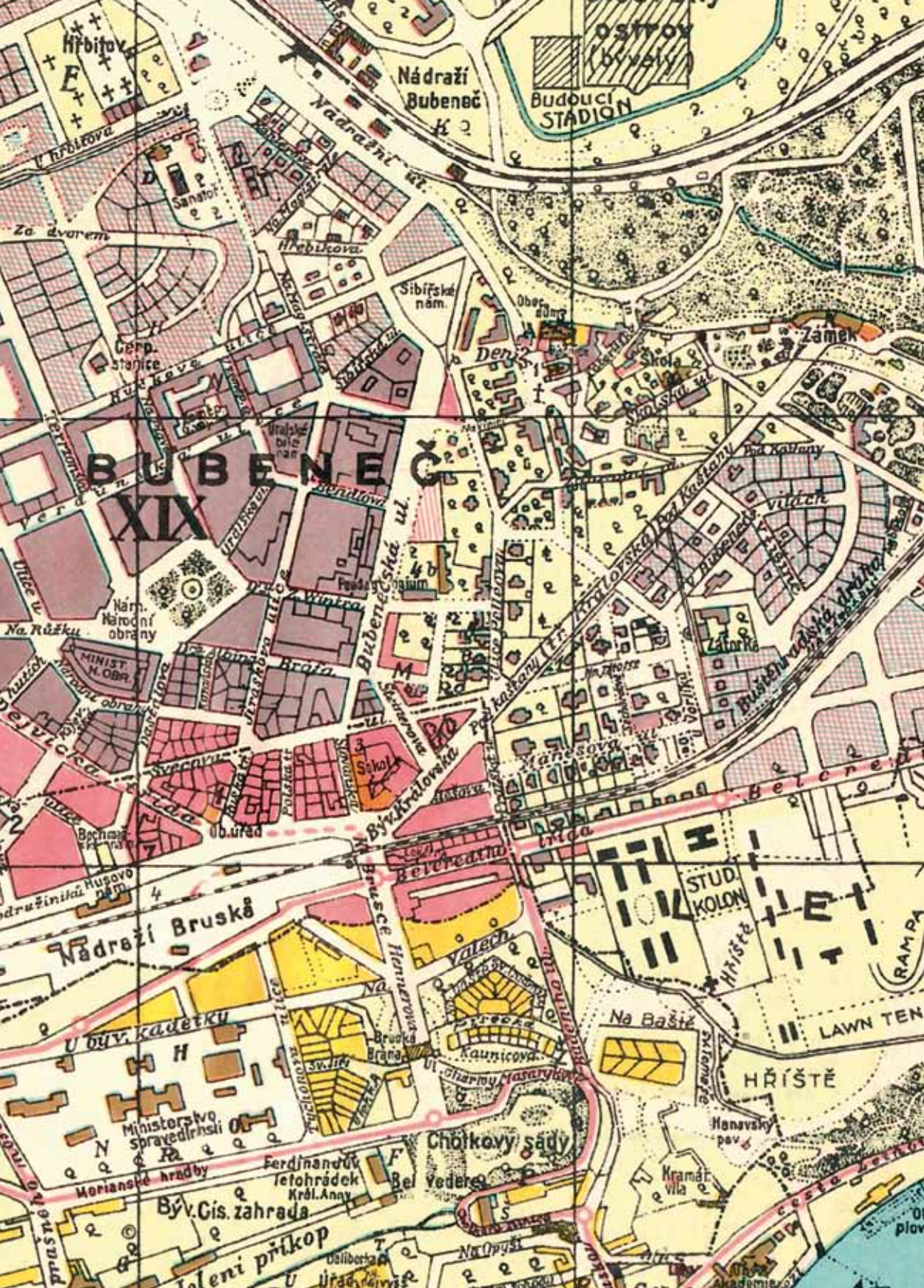

Rezidence norského velvyslance v Praze

Česká cesta 20. stoletím

Díky poloze v srdci Evropy byl jen málokterý národ zasažen bouřlivými událostmi 20. století silněji než Češi. Období prosperity, víru v demokracii a bohatou tvořivost v Čechách a na Moravě střídaly nacistické krutosti, diktatura jedné strany a stagnace za studené války.

Rezidence velvyslance Norského království v Praze ukrývá všechny dramatické události, které v dobrém i zlém tvoří českou - a evropskou - moderní historii. Tato krásná vila také odráží velké změny ve vztazích mezi oběma zeměmi po druhé světové válce.

V jedné z nejosobitějších vilových čtvrtí ve střední Evropě najdeme na adrese Na Zátorce 20 malý kousek Norska. V této publikaci jsme zdokumentovali pohnuté dějiny této budovy. Děkuji Terjemu B. Englundovi za zmapování a sepsání jejího příběhu.

Zároveň chceme uctít památku dvou lidí, kteří vilu vybudovali. Osud Emy a Artura Melicharových nesmí být nikdy zapomenut. Ani jejich víra, že má smysl budovat mosty.

Praha, duben 2019

Robert Kvile

Velvyslanec Norska v České republice

Vily pro elitu národa

Výstavba vily v Bubenci v roce 1909

Městská čtvrť Bubeneč se nachází v severní části Prahy. Původně v této oblasti převládaly pastviny rozkládající se kolem statku Zátorka, na severu ohraničené Královskou oborou – dnešním parkem Stromovka – a na jihu od roku 1863 železniční tratí do Buštěhradu. Když byl v 70. letech 19. století provoz na statku ukončen, venkovský Bubeneč se otevřel pro výstavbu obytných domů.

Jako první si novou renesanční vilu nedaleko kaštanové aleje ze Stromovky na Malou Stranu v roce 1872 vystavěl průmyslový magnát Vojtěch Lanna. Brzy ho následovali další ambiciózní lidé. České země

nyní zajišťovaly více než 70 procent průmyslové výroby Rakouska-Uherska a český nacionalismus byl na vzestupu. Reprezentativní vila v Bubenci se pro tuzemskou elitu stala viditelným důkazem nejen osobního úspěchu, ale i rostoucího významu Čechů v Rakousko-uherské říši.

Výstavba se výrazně rozšířila po roce 1895, kdy byl Bubeneč začleněn do hlavního města. Vznikl urbanistický plán a stavitelé ho pečlivě dodržovali. Podle ikonického Bedfordského parku v Londýně, který se stal jasnou inspirací, byla v plánu navržena enkláva monumentálních vil s velkými zahradami a ulicí Na Zátorce jako jednou z os. Zelenou a idylickou atmosféru nové čtvrti podtrhly aleje kaštanů.

Když v roce 1918 na troskách habsburské monarchie vzniklo Československo, získala vilová čtvrť neoficiální status malého mocenského centra v novém státě.

Přípravou projektů reprezentativních domů pro uhlobarony, bankovní ředitele a továrníky, z nichž řada měla židovský původ, byli pověřeni špičkoví architekti jako Max Spielmann a Jan Kotěra. Dva nejvýznamnější

sochaři Československa proměnili jednu z ulic v jižní části vilové čtvrti v uměleckou kolonii s vilami inspirovanými slovanskou mytologií. Světově proslulý malíř Alfons Mucha byl prostředím Bubenče tak nadšený, že si zde postavil krásnou vilu, kterou využíval také jako ateliér.

Zvláštní postavení bubenečské vilové čtvrti bylo nakonec potvrzeno v létě 1926. Tehdy se do nově zrekonstruované vily na adrese Na Zátorce 9 nastěhoval ministr zahraničí Edvard Beneš s manželkou Hanou.

Budova, která je dnes sídlem norského velvyslance v České republice, byla dokončena v roce 1929 a patří k posledním vilám postaveným v Bubenči. Souvisí to pravděpodobně s tím, že pozemek v jižní části vilové čtvrti byl na strmém svahu. Byl rovněž ohraničen vysokým železničním náspem, po němž rachotily vlaky směřující z Prahy do uhelného města Kladna.

Současně však jeho poloha ve střední části ulice Na Zátorce a zároveň na konci postranní ulice V Tišině skýtala velké možnosti. Pozemek byl ideálním výchozím bodem pro stavitele, který měl ambice vybudovat majestátní reprezentativní vilu a disponoval prostředky k realizaci tohoto plánu.

Obojí měli manželé Ema a Artur Melicharovi.

Češi, Němci, Židé

V roce 1887 se v Telči, malebném městečku mezi Prahou a Vídní, narodila Ema Metzlová. V té době bylo České království mnohonárodnostním státem, stejně jako habsburská monarchie, jejíž bylo součástí. Mezi dvěma největšími etnickými skupinami – sedmi miliony Čechy a třemi miliony Němci – narůstala rivalita.

Zvláště ožehavá byla jazyková otázka. Češi se ve druhé polovině 19. století etablovali jako moderní národ s ekonomickou, politickou a intelektuální elitou. Byli stále více rozhořčeni tím, že jejich slovanský mateřský jazyk nebyl oficiálně postaven na roveň němčině.

Mezi oběma skupinami zde žilo 120 000 Židů. Byli často dvojjazyční, ale protože se mnoho z nich věnovalo obchodu a podnikatelským aktivitám a i jinak mělo rozsáhlý kontakt s ostatními částmi habsburské říše, jako svůj hlavní jazyk obvykle uváděli němčinu. To platilo zejména u židovského obyvatelstva ve velkých městech království.

V rodině Metzlových v Telči však byla situace byla opačná. Majitel koželužny Moritz Metzl, jeho manželka Karolina a jejich šest dětí mluvili mezi sebou a mimo domov česky. Jejich příbuzní se později vyjádřili, že Ema – „chytrá hlavička rodiny Metzlových“ – a její o tři roky mladší sestra Olga se v českém prostředí naprosto asimilovaly.

Pro Arthura Melchera, narozeného v roce 1878 v židovské rodině v Kolíně, byla touha po asimilaci zcela jasná. Jakmile dosáhl plnoletosti, změnil si jméno na česky znějící Artur Melichar a oficiálně se prohlásil za bezvěrce. Zatímco některé židovské intelektuály z Čech kolem přelomu století zaujal sionismus Theodora Herzla, Artur a jeho liberální přátelé v česko-židovském hnutí nadšeně usilovali o přiblížení se k většinovému slovanskému obyvatelstvu.

On sám učinil zásadní volbu, když se na podzim roku 1900 přestěhoval za studiem do Prahy. V tehdejších Čechách mladí muži s ambicemi stát se právníkem zpravidla studovali v německé části Univerzity Karla Ferdinanda, ale Artur se připojil k české části univerzity.

Ema Metzlová a Artur Melichar se vzali v roce 1908, témže roce, kdy Artur složil státní závěrečnou zkoušku. Klíčovou roli v jejich soužití sehrál cukr.

Telč kolem roku 1890

Součástí smetánky díky cukru

Čechy koncem 19. století patřily mezi nejvýznamnější evropské producenty bílého zlata. Centrem české průmyslové pohádky bylo Arturovo rodiště Kolín. Díky mírnému podnebí a jílovité půdě je orná půda podél Labe pro pěstování cukrové řepy velmi vhodná.

V Ratboři u Kolína založil chemik Bernard Mandelík v roce 1880 svou první rafinérii. Díky Mandelíkovým odborným znalostem a obchodnímu talentu se cukrovar v Ratboři v příštích několika desetiletích rozrostl v jeden z nejziskovějších průmyslových podniků v Čechách.

Artur a Ema Melicharovi byli s rodinou Mandelíkových úzce propojeni, a to díky pracovním i rodinným vazbám.

Ema a Artur Melicharovi v roce 1908

Artur se s o tři roky starším Robertem Mandelíkem, nejstarším synem Bernarda a jeho nástupcem v rafinérii v Ratboři, seznámil již na přelomu století, když oba byli aktivní v česko-židovském hnutí v Kolíně. Jejich progresivní postoje položily základ celoživotní spolupráci, v níž Artur působil jako právní poradce expandujícího koncernu Mandelíkových.

V roce 1909 byly navázány i rodinné vazby. Ota Mandelík, Robertův mladší bratr, se oženil s mladší sestrou Emy Melicharové, Olgou Metzlovou. Téhož roku Ema přišla hned po porodu o dítě. K neteři Haně Mandelíkové, narozené v roce 1912, si postupem času vytvořila vztah jako k vlastní dceři.

Vznik Československa v roce 1918 přinesl manželům Melicharovým dobré časy. Ema

Řidičský průkaz Emy z roku 1931

Disponent Artur Melichar, dvacátá léta

a Artur nyní žijí v činžovním domě u Palackého mostu v centru hlavního města. Artur je jednatelem a spolumajitelem společnosti, která obchoduje s kovy. Je doba ekonomického růstu a Artur pravidelně odjíždí na obchodní cesty do západní Evropy. Již v roce 1920 si může dovolit zaplatit Emě a sobě pobyt ve švýcarském sanatoriu. O několik let později Artur dostane první z řady úkolů jako člen představenstva různých společností, které řídí rodina Mandelíkových.

Jedna z těchto zakázek má pro postup rodiny Melicharových na společenském žebříčku zásadní význam. V roce 1924 byl Artur jmenován právním poradcem Unie československých rafinérií cukru. Ve skutečnosti se jednalo o lobbistickou organizaci řízenou Robertem Mandelíkem a dalšími producenty cukru, kteří prostřednictvím kartelových dohod a dobrých vztahů s úřady zajišťovali stabilní ceny. Ve hře byly obrovské peníze. Československo bylo v roce 1926 druhým největším výrobcem cukru v Evropě. Cukr sám tvořil více než 12 procent příjmů z celkového vývozu země.

Ve druhé polovině dvacátých let Ema a Artur definitivně vstoupili mezi československou smetánku.

Artur se stal členem Československého autoklubu a Pánského klubu, sdružení vyhrazených pro bohaté podnikatele. Ema oficiálně užívá titul „manželka disponenta“ a nadšeně se účastní kulturního života, ale zároveň pomáhá Arturovi v jeho investičních aktivitách. V roce 1926 je společenský status manželů Melicharových je definitivně potvrzen. Nově vydaná pětisetkorunová bankovka je podepsána Robertem Mandelíkem, nedávno zvoleným členem představenstva centrální banky a Arturovým přítelem a nejbližším obchodním partnerem.

Dvojitá svatba v rodině Mandelíkových, Praha 1908. V zadní řadě zleva Artur, Ema a Bernard Mandelík. V první řadě zleva Emina matka Karolína, Ota Mandelík a Olga Metzlová.

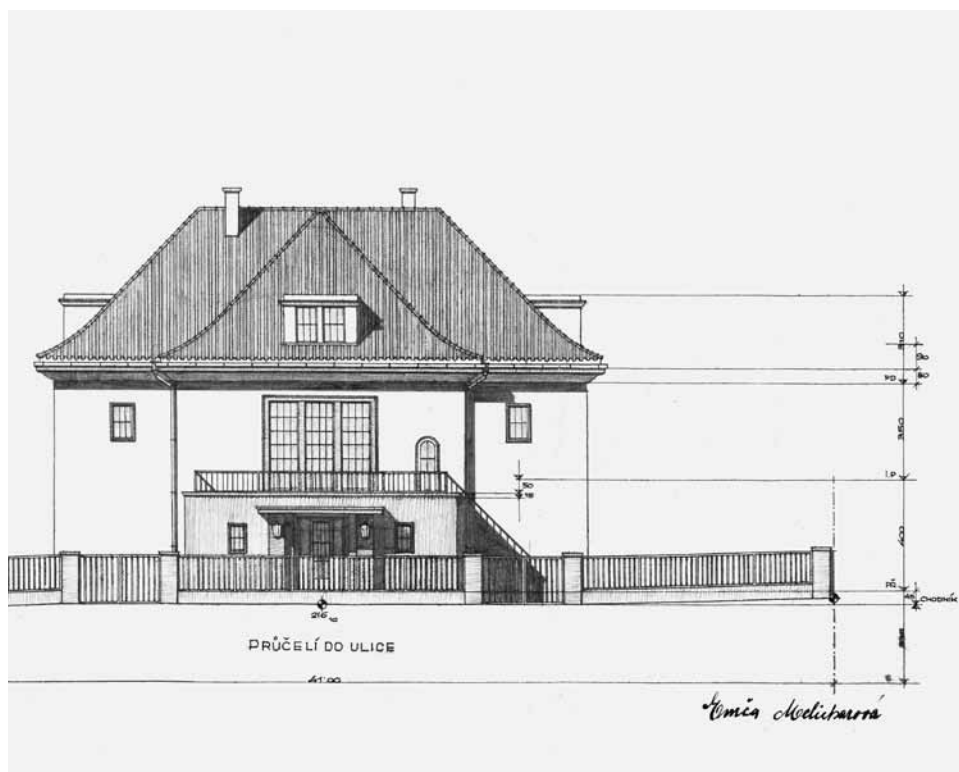

Společenský vzestup Emy a Artura hodně vypovídá o relativně liberální atmosféře meziválečného Československa. Ačkoli antisemitismus byl v některých částech populace stále realitou, politická a ekonomická elita respektovala ideály, které první prezident Tomáš G. Masaryk vytýčil při založení republiky v roce 1918:

Národní identita nebyla spojována s etnickou příslušností, ale s věrností k Československé republice a k jejím humanitním a demokratickým ideálům. Masaryk sám byl slovensko-německého původu, Ema a Artur měli židovské kořeny. Všichni byli stejně dobrými Čechoslováky.

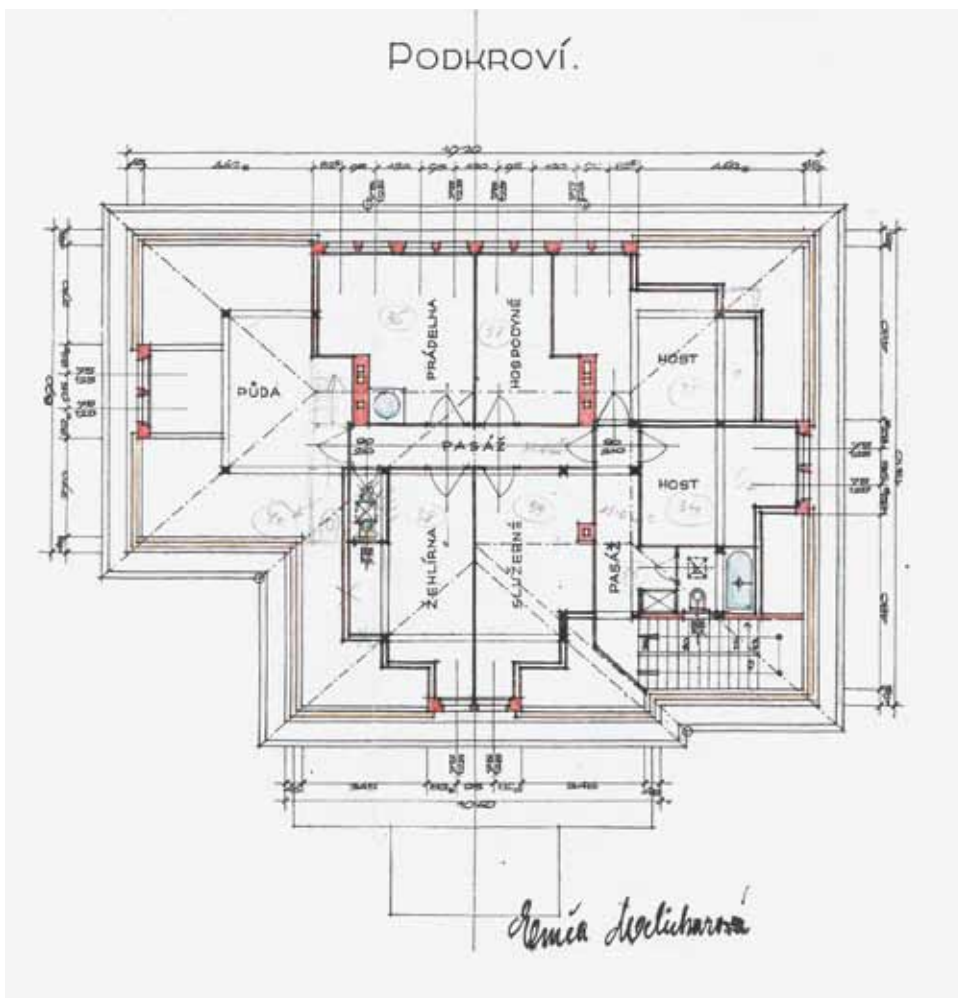
Pocta Masarykovi v železobetonu

Městská rada v Praze se na svém zasedání dne 20. července 1928 rozhodla prodat nezastavěný pozemek o velikosti více než dvaceti arů v ulici Na Zátorce 20 Emě Melicharové. Prodejní cena není uvedena.

Skutečnost, že Arturovo jméno bylo vynecháno jak v dokladech o prodeji, tak ve všech ostatních dokumentech, byla pravděpodobně pouhým bezpečnostním opatřením. Kdyby jeho mnohé obchodní aktivity začaly z nějakého důvodu krachovat, nebylo by možné vilu, do které manželský pár investoval svůj majetek, zabavit.

Ve stavebním povolení se uvádí, že projektovaný dům má zastavěnou plochu 252 m² a sestává ze dvou pater a vysoké půdy. Průčelí domu je obráceno severním směrem, zatímco na jižní straně vede veranda se schody do velké zahrady. Vzhledem k tomu, že Ema a Artur byli moderní lidé, kteří se zajímali o motorismus, bylo v suterénu vyčleněno místo na garáž. Zde se také nacházel menší byt pro hospodyně.

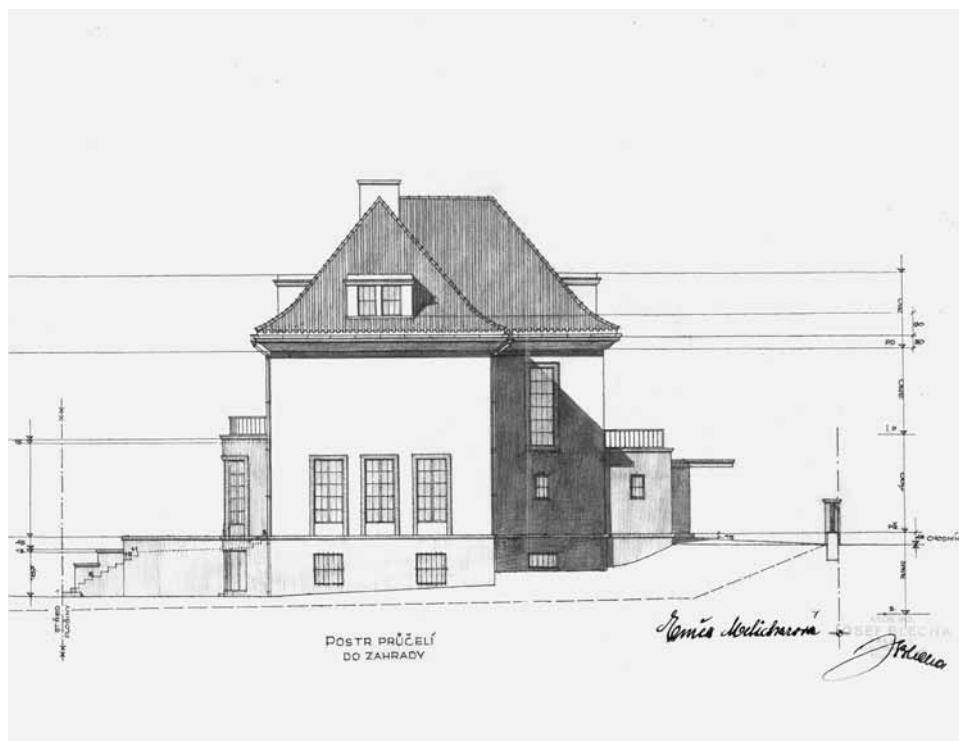

Zakázku na výstavbu vily dostala stavební firma Matěj Blecha, která v Bubenči již dokončila několik rezidencí. Společnost spolupracovala s předními československými architekty, ale Melicharovu vilu pravděpodobně navrhl sám majitel firmy Josef Blecha, který byl také architektem.

Na Blechových nákresech je vyobrazena elegantní neoklasicistní budova. Volba stylu byla stěží náhodná. Manželé Melicharovi chtěli demonstrovat svou oddanost Československu.

Po vzniku v roce 1918 mladý stát potřeboval bezpočet staveb pro státní instituce, univerzity, soudy a banky. Neoklasicismus se rychle stal převládajícím stavebním stylem úředních budov v Československu.

Čisté linie byly nadčasové a ladily s okolím, ale zároveň naznačovaly rozchod s érou Rakouska-Uherska. Důraz na symetrii byl inspirován antikou, avšak stavebním materiálem byl moderní železobeton. Neoklasicismus byl elegantní a monumentální, aniž by byl pompézní nebo honosný, přesně v duchu zakladatele Československa, Tomáše

G. Masaryka. Prezident dal najevo své osobní sympatie, když v roce 1920 pověřil jednoho z předních žáků neoklasicismu, slovinského architekta Jože Plečnika, aby modernizoval Pražský hrad.

Josef Blecha právě dokončil práci na velkolepé rezidenci malíře Alfonse Muchy na druhé straně ulice, když jeho firma začala v létě 1928 stavět vilu Emy a Artura. Práce postupovaly pozoruhodně rychle. Již na konci února 1929 inspektoři z městského stavebního odboru konstatovali, že budova je dokončena. Bylo instalováno ústřední topení, připojena byla elektřina, plyn, kanalizace, voda a telefon.

O měsíc později dostali majitelé domu zprávu, že se mohou nastěhovat. Nově postavená vila Na Zátorce 20 byla schválena jako budova číslo popisné 620 v městské čtvrti Bubeneč. Formální ukončení stavebního procesu je datováno 2. květnem 1929, kdy vila byla zapsána do katastru nemovitostí.

Je zřejmé, že Ema a Artur svou vilu zamýšleli pro reprezentační účely. Prvním místem, kam hosté vstoupí, je monumentální hala, jejíž stěny jsou pokryty tmavými dubovými panely, zdůrazňujícími exkluzivní styl hostitelů. Kolem haly architekt symetricky umístil tři salonky. V jednom z nich stál klavír, ve druhém bylo arkýřové okno s výhledem na krásnou zahradu a ve třetím se pořádaly větší večeře.

První patro manželé užívali jako svůj soukromý byt. Z haly vedlo impozantní schodiště, které rovněž bylo z tmavého dubu. I navenek vila působila solidním dojmem. Neoklasicistní budova ladila jak s vilou stojící na druhé straně ulice, tak se sousedním domem s červenou cihlovou fasádou, inspirovanou nizozemským stylem, do něhož se právě přistěhoval stavitel Lumír Kapsa.

Manželé Melicharovi strávili ve své prostorné vile v Bubenči jedenáct let. Oba byli vášnivými milovníky umění a kultury a pořádali pravidelná setkání, jichž se účastnili přední českoslovenští malíři, spisovatelé a hudebníci.

Ema milovala hudbu, sama hrála na klavír a utrácela značné prostředky na podporu mladých talentů. Mladý klavírista a skladatel František Pollak byl jedním z těch, kteří s její pomocí dokončili své hudební vzdělání. Artur věnoval mnoho času užitému umění. Během 30. let vybudoval rozsáhlou sbírku křišťálových váz, ručně vyráběných v Čechách na počátku 19. století. Pohostinný pár v domě Na Zátorce 20 byl nepochybně součástí československé kulturní elity.

Říšský protektorát Čechy a Morava

Ema a Artur se o politiku nezajímali, ale dramatický vývoj ve střední Evropě na podzim roku 1938 museli zaznamenat. Svým podpisem pod Mnichovskou dohodou vrazily Británie a Francie v září dýku do zad prezidentu Edvardu Benešovi. Československo bylo donuceno přenechat sudetské území hitlerovskému Německu. V následujících týdnech do Prahy a dalších českých měst uprchne 130 000 Čechů, Židů a německých protinacistů.

Během listopadových pogromů – posměšně nazývaných nacisty „křišťálová noc“ – byly v Liberci, Mariánských Lázních a dalších desítkách měst v odstoupených Sudetech zapáleny synagogy. Židovské obchody a domy jsou masivně rabovány, tok uprchlíků sílí.

Posléze se rasové pronásledování šíří do zbylých území Československa. Advokátní komora a Sokol vylučují židovské členy. Vláda premiéra Berana, která byla instalována po mnichovské zradě, „preventivně“ propustí všechny státní zaměstnance židovského původu. V březnu 1939 je katastrofa dokonána. Zemi napadne nacistické Německo a přejmenuje ji na Říšský protektorát Čechy a Morava. Adolf Hitler oslaví okupaci gala večerí na Pražském hradě.

Helga Weiss, 14 let: Transport do Terezína v roce 1942

ÚSTŘEDNÍ KARTOTÉKA — TRANSPORTY.	
R. z. <u>27.562</u>	
<u>Melicharová Ema</u>	
Rodná data: <u>6. 9. 1887</u>	
Adresa před deportací: <u>Praha V. Pavišská 32</u>	
1. transport	
dne: <u>26. X. 1941</u>	
<u>C</u> c. <u>193</u>	<u>LODŽ</u>

Nevíme, zda se Ema a Artur pokusili z protektorátu uniknout. Možná byla jejich sounáležitost s Československem tak silná, že se po dlouhou dobu cítili bezpečně. Možná se snažili dostat pryč, ale zareagovali, když už bylo příliš pozdě. V každém případě Ema a Artur nepatřili mezi 30 000 českých Židů, kteří se z protektorátu stihli zachránit.

V srpnu 1940 byli manželé Melicharovi donuceni vilu předat Vystěhovaleckému fondu pro Čechy a Moravu (Auswanderungsfond für Böhmen und Mähren). Fond vznikl o půl roku dříve, aby nacistickým loupežím židovského majetku dodal punc legitimacy. Ema a Artur se museli vystěhovat do bytu v činžovním domě a bylo jim sděleno, že vyrovnání za vilu dostanou, jakmile obdrží povolení k emigraci. Byl to groteskní podvod. V říjnu 1941 byli manželé deportováni do ghetta v Lodži v jednom z prvních transportů, které byly vypraveny z Čech.

Přísně střežené lodžské ghetto sestávalo z více než stovky továren a dílen, v nichž židovští vězni vyráběli vybavení pro německou válečnou mašinerii. Arturovi je nyní 63 let, Emě 54 let. Manželé z Prahy jsou zadržováni v budově pro starší vězně. Zůstávají zde naživu téměř rok. Na podzim roku 1942 Němci zahajují masové transporty vězňů do vyhlazovacího tábora v Chelmnu, kde

jsou využívány mobilní plynové komory. Ema je zařazena do transportu oficiálně směřujícího za prací do Německa, Artur je příliš starý.

Ema je zavražděna den po příjezdu do vyhlazovacího tábora, pravděpodobně 12. září 1942. Spolu s asi padesáti židovskými ženami byla udušena oxidem uhelnatým v zapečetěné dodávce, která jela z Chelмна k připraveným masovým hrobům v lese. Artur podle kartotéky vězňů ghetta v Lodži zemřel na srdeční selhání dne 8. května následujícího roku.

Jejich vila nezůstala dlouho prázdná. Už na podzim roku 1940 se do domů deportovaných Židů ve vilové čtvrti nastěhovali vyšší protektorátní úředníci a vysocí představitelé Gestapa a Sicherheitsdienstu. Vilu Emy a Artura převzal zemský viceprezident Leo Schubert. Pětapadesátiletý sudetský Němec měl za sebou dlouhou kariéru jako starosta na severní Moravě a byl nositelem stranického vyznamenání NSDAP a hodnosti SS-Standartenführer.

Joseph Goebbels na návštěvě ve vile Na Zátorce 9, listopad 1940

Schubertův soused v ulici, která byla nyní přejmenována na Yorck Strasse na počest pruského velitele, byl další sudetský Němec, Karl Hermann Frank. Bývalý knihkupec z Karlových Varů řídil za protektorátu celý bezpečnostní aparát a vilu zkonfiskoval bankovnímu řediteli Maxu Kantorovi. O něco dále na západ se nádherná vila židovské rodiny Petschkových proměnila ve velitelské sídlo generála Rudolfa Toussainta, který stál v čele německé okupační armády v Čechách.

Hned po Novém roce 1942 byl Schubert nečekaně sesazen a z vily vyhozen. Oficiálním vysvětlením bylo, že se osobně obohatil o majetek deportovaných Židů. Sudetský Němec zřejmě rozprodal Emíny a Arturovy cennosti v takové míře, že to vzbudilo rozruch i v nacistických kruzích.

Schuberta vystřídal Horst Naudé. Právník z Berlína byl v předchozím roce důvěrným spolupracovníkem Reinharda Heydricha, říšského protektora v Čechách a na Moravě a jednoho z hlavních strůjců holocaustu. Jako vyjádření důležitosti Naudého postavení se nyní oficiálním majitelem vily stal Zemský úřad země České (Das Land Böhmen).

Horst Naudé žil v domě Emy a Artura až do května 1945, kdy spolu s německými okupačními silami uprchl na západ. Po dvou letech v americkém zajetí se stal svobodným mužem. Leo Schubert se po válce ukrýval v Rakousku, ale od roku 1949 žil v západním Německu. Ani jeden z nich nikdy nebyl postaven před soud za svůj podíl na vraždách 77 297 českých Židů.

Ve službách lidové demokracie

V březnu 1945 prezident Beneš odcestoval z exilu v Británii do Moskvy, aby se zde setkal s Klementem Gottwaldem. Předseda Komunistické strany Československa strávil válečné roky v sovětském hlavním městě. S podporou Stalina nyní předkládá akční plán pro národní frontu – vládu sjednocení – která převezme moc v Československu, jakmile budou německé okupační síly poraženy.

Gottwaldův návrh vládního programu je s drobnými změnami přijat a poté v dubnu zveřejněn v osvobozených Košicích. Hlavní body představují radikální změny: znárodnění všech velkých bank a podniků, zákaz některých politických stran, omezení počtu schválených stran, jmenování komunistů do klíčových pozic v nové vládě a úloha komunistické strany jako největší strany v prozatímním Národním shromáždění.

Košický program se stal nejdůležitějším nástrojem komunistů při prosazování „lidové demokracie“ – diktatury jedné strany – v Československu po čtyři desetiletí. Muž, který byl jmenován předsedou vlády, a tudíž i přední postavou při demontáži demokracie, byl dlouholetý velvyslanec země v Sovětském svazu, Zdeněk Fierlinger.

V červenci 1945, necelé dva měsíce po osvobození, se předseda vlády Fierlinger nastěhoval do vily Emy a Artura Melicharových.

V té době začal být zřejmý nepředstavitelný rozsah holocaustu, ale dosud nebyly k dispozici žádné potvrzené podrobnosti o osudu manželů Melicharových. Mladší sestra Emy Olga přežila válku ve Spojených státech a byla formální dědičkou. Přesto však v srpnu 1945 dům nepřevzala Olga a její rodina, nýbrž československý stát.

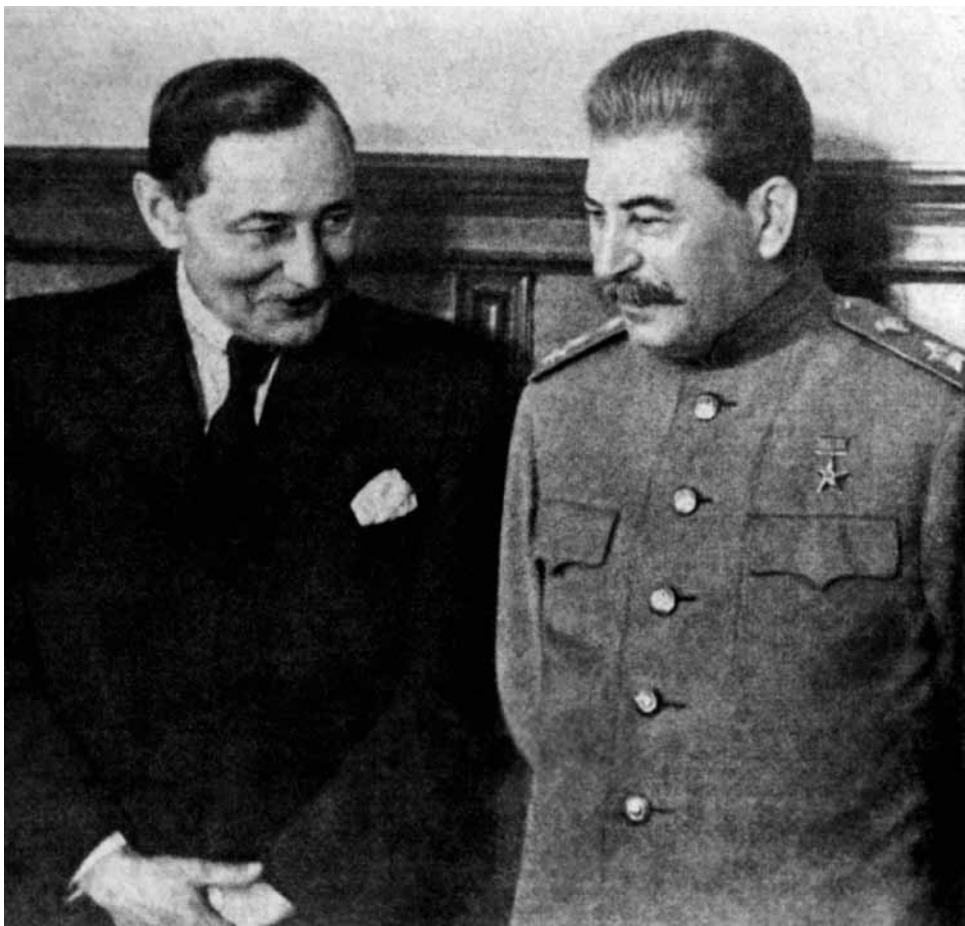
Vila Na Zátorce 20 se stala součástí válečného vypořádání. V reakci na to, že v letech před válkou se mnozí sudetští Němci nechali využít hitlerovským Německem k rozbití Československa, vydal prezident Beneš v květnu 1945 dekret o zabavení majetku „Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů“. Ten se vztahoval i na vilu Emy a Artura. Nepřímo tak československé úřady uznaly konfiskaci ze strany Vystěhovaleckého fondu v roce 1940 jako legitimní a Das Land Böhmen za právoplatného majitele vily.

Stejný postup nastal i v případě dalších budov v Bubenči, jež Němci v roce 1940 ukradli Židům, kteří buď uprchli, nebo byli později deportováni.

Honosný palác bankéře Poppera byl v roce 1945 předán Sovětskému svazu jako sídlo nového velvyslanectví v Československu. V následujícím roce se nově zvolený generální tajemník Komunistické strany Rudolf Slánský přestěhoval do vily oběti holocaustu Vilemíny Altschulové Bondyové. Generální tajemník si krásného domu ve spodní části ulice Na Zátorce užil jen krátce. V roce 1952 byl Slánský, který sám ztratil rodiče a bratry v holocaustu, odsouzen k trestu smrti jako „sionistický a buržoazní nacionalistický zrádce“ a popraven.

Zdeněk Fierlinger žil ve vile manželů Melicharových se svou francouzskou manželkou Olgou Theresií Favreovou celých 19 let. V posledním desetiletí byl předsedou Národního shromáždění Československa.

V meziválečném období Fierlinger udělal skvělou kariéru v československé diplomacii a byl považován za jednoho z mála blízkých přátel Edvarda Beneše. Prezidentova osobní důvěra měla rozhodující význam i v případě jeho jmenování předsedou košické vlády v roce 1945. Tuto důvěru však

Zdeněk Fierlinger a Josef Stalin, 1945

Fierlinger naprosto zklamal. V mocenském boji mezi prezidentem a komunisty probíhajícím až do pražského převratu v únoru 1948 si Fierlinger systematicky vybíral stranu komunistů.

I když byl jeho přítel Jan Masaryk dva týdny po převratu nalezen mrtvý na dlažbě nádvoří Černínského paláce, Fierlinger kurz nezměnil. V několika příštích měsících se výrazně zasadil o to, aby jeho mateřská strana ČSSD byla sloučena s Komunistickou stranou Československa. V praxi to znamenalo likvidaci nejstarší demokratické strany země.

Marie Jana Korbelová, později známá jako Madeleine Albright, napsala po emigraci do Spojených států diplomovou práci na závěr studia politologie právě o Zdeňku Fierlingerovi. Její hodnocení je nemilosrdné: tento muž byl pro demokratické Československo tím, čím Vidkun Quisling pro Norsko.

Do vily se stěhuje Norské království

V létě roku 1964 Fierlinger odchází do důchodu a ze služebního domu Na Zátorce 20 se musí odstěhovat. Tehdy bylo rozhodnuto, že vila bude převedena pod Správu služeb diplomatickému sboru, která dostala nařizeno budovu pronajmout velvyslanci hledajícímu rezidenci. Možná nebyla úplně náhoda, že volba padla na zemi, jež před několika lety své velvyslanectví v Praze uzavřela: na Norské království.

Když Norsko zřídilo své první vyslanectví v Praze v roce 1945, byly vztahy obou zemí stále ještě v romantické fázi. Společné zkušenosti s nacistickou německou okupací a vlády v Praze i v Oslo, které chtěly budovat mosty mezi Východem a Západem, byly základem slibné spolupráce. Solidarita spisovatele Bjørnstjerne Bjørnsona se Slováků na přelomu století byla připomínána oficiálním dnem přátelství, který byl slaven v obou zemích.

Převzetí moci komunisty v roce 1948 a překvapivě příkrá kritika pražského puče ze strany norského předsedy vlády Einara Gerhardsena dobré vztahy prudce ukončily. V příštích několika letech – než železná opona definitivně rozdělila Evropu na dvě části – Norsko přijalo z Československa přes 300 politických uprchlíků. V padesátých letech minulého století se v Norsku dobře prodávaly automobily Škoda a motocykly JAWA, ale když po čase studená válka ještě více ochladla, politické vztahy poklesly k bodu mrazu.

V roce 1957 obvinil stranický list *Rudé právo* archiváře na Norském vyslanectví v Praze, že je řídícím důstojníkem českého televizního novináře obviněného ze špionáže. Novinář byl později odsouzen k 25 letům vězení za zpravodajskou činnost ve prospěch Spojených států a „další země NATO“. Ve stejném roce norská bezpečnostní policie odhalila, že zpravodajská služba komunistického režimu StB v Norsku vyvíjí rozsáhlou špionážní činnost.

Koncem roku 1958 norským úřadům došla trpělivost. Vyslanectví v Praze uzavřely a odpovědnost za diplomatické vztahy s Československem převedly na misi ve Vídni. Oficiálním vysvětlením norské strany bylo, že k uzavření došlo „z úsporných důvodů“, ale Čechoslováci tuto reakci vnímali přesně tak, jak byla zamýšlena – jako diplomatický políček.

Trvalo celých sedm let, než se Norsko rozhodlo velvyslanectví v Praze znovu otevřít. Skutečnost, že československé úřady norskému velvyslanci jako nový domov okamžitě nabídly nápadně atraktivní vilu v ulici Na Zátorce,

mohla být interpretována jako přání pohřbít přešlapy z minulosti. Komunistický režim v té době zahájil opatrnou liberalizaci a přiblížení k Západu bylo jedním z jejích prvků.

Prvním velvyslancem Norska, který měl své oficiální sídlo ve vile Melicharových, byl Egil Ulstein. Stejně jako zbytek Prahy, i tato budova již tehdy nesla stopy úpadku. Proto před tím, než se v dubnu 1966 bývalý válečný pilot nastěhoval, budova prošla rychlou renovací. V exkluzivním obchodě Forum v Oslu byl zakoupen nábytek a do Prahy převezen spolu s malbami, lepty a bustami. Výsledkem bylo neobyčejně vkusné a reprezentativní sídlo s promyšleným designem a vynikající polohou.

Potenciál rezidence jako místa pro schůzky byl ale využíván jen v omezené míře. Po vpádu sovětských tanků během pražského jara v roce 1968 byly všechny pokusy o sbližování se Západem zmrazeny. V příštích dvou desetiletích aktivity v rezidenci odrážely chladné vztahy mezi Československem a Norskem. Společenské podniky se pořádaly jen zřídka a mezi nimi převažovaly recepce pro zaměstnance ministerstva zahraničí a členy diplomatického sboru či příležitostné večery pro kolegy ze

spřátelených ambasád.

Nejpozoruhodnější událostí v době normalizace za Husákova režimu byl výbuch plynu v suterénu v polovině 70. let. Na některých místech byla parketová podlaha v přízemí silně zasažena, ale k trvalému poškození exploze nevedla. Nejzřetelnější připomínkou, že se čas ve vilové čtvrti v Bubenči zcela nezastavil, byly kladenské vlaky, které dvakrát za hodinu projely po železniční trati za zahradou.

Místo pro setkávání v duchu Emy a Artura

Po sametové revoluci v roce 1989 se Češi pustili do složité nápravy škod, jež napáchalo 40 let totalitního režimu. Jedním z prioritních úkolů bylo původním vlastníkům vrátit majetek, který komunistický režim zabavil soukromým osobám. V případě vily manželů Melicharových v úvahu přicházeli potomci Eminy sestry Olgy.

Konečně demokracie. Sametová revoluce, Praha 1989

Olga a její manžel Ota Mandelík na podzim 1940 zázračně unikli z protektorátu. Válku strávili v USA, kde s nimi žila také dcera Hana. Teprve když se po osvobození vrátili do vlasti, dostala se k nim zpráva o Emině a Arturově tragickém osudu. Při holocaustu byli zavražděni také dva z Olžiných čtyř bratrů a všichni jejich rodinní příslušníci.

Jedním z mála lidí s vazbou na vilu Na Zátorce 20, kteří přežili, byl bývalý Emin student klavíru František Pollak. V roce 1936 emigroval do Palestiny. Zde se pod jménem Frank Pelleg časem stal jedním z předních izraelských interpretů Johanna Sebastiana Bacha. Pelleg se v novém státě prosadil také jako dirigent a hudební pedagog.

Olga a její blízcí si brzy uvědomili, že vývoj v Československu se po osvobození ubírá špatným směrem. Nejenže rodině Mandelíkových zabavili cukrovary a soukromé nemovitosti. V létě 1945 se Emina neteř Hana provdala za synovce prezidenta Edvarda Beneše Václava. Rodina tak definitivně upadla u nových mocipánů v nemilost.

Když byla demokracie o tři roky později zahnána do kouta, rozhodli se do Spojených států emigrovat podruhé. Emin klavír byl jednou z mála věcí, které si s sebou z Československa směli vzít. Od té chvíle se raději dívali dopředu. Podobně jako mnoho dalších rodin, které při holocaustu přišly o příbuzné, zjistili, že vzpomínky jsou příliš traumatické na to, aby o nich mluvili.

Na rozdíl od Olgy se její dcera Hana pádu komunistického režimu dožila. Již na podzim roku 1991 Okresní soud v Praze 6 vynesl rozsudek, v němž bylo neteři Emy Melicharové přiznáno plné vlastnické právo na vilu Na Zátorce 20. Demokratické Československo dokázalo nespravedlnosti z roku 1945 napravit v rekordním čase.

Velvyslanci Norska byli v podnájmu u Hany Benešové po dalších 14 let. Během této doby byla provedena rozsáhlá rekonstrukce rezidence, a to jak vnitřních prostor, tak i vnější fasády. Stylové interiéry si osobně mohli prohlédnout král Harald a královna Sonja během své státní návštěvy v České republice na jaře 1997.

V roce 2005 se dcery Hany Benešové Nina Hajda a Eva Hanhardt rozhodly Norskému království vilu prodat.

KVARE DU GDO OG KVARE ER DU BORI III
OG KVARE ER DINE VOMFRUKLÅDE SKORNE

Dnes budovu vlastní a spravuje norská Správa státního nemovitého majetku Statsbygg. Rezidence velvyslance v Praze nepatří mezi největší v norské zahraniční službě, ale má bezpochyby jednu z nejbohatších historií. Také její okolí je velmi specifické. Vilová čtvrť v Bubenči dnes čítá asi sto budov a je jedním z nejucelenějších a nejzachovalejších rezidenčních komplexů ve střední Evropě vybudovaných v letech 1870 až 1930.

Poslední kapitola dějin norské rezidence je napsána v květnu 2019.

Přesně 90 let poté, co Ema Melicharová byla oficiálně zaregistrována jako její majitelka, nechalo Norské velvyslanectví umístit před vilou Na Zátorce 20 dva kameny zmizelých (Stolpersteine). Kameny jsou vzpomínkou na původní majitele budovy a jejich tragický osud. Zároveň potvrzují úctu Norska k původním záměrům Emy a Artura Melicharových. Také v budoucnu bude vila sloužit jako místo setkávání, které pomáhá budovat kulturní, hudební a společenské mosty.

Rádi bychom poděkovali Danielu Baránkovi, Øysteinu Braathenovi, Susan H. Brock, Radimu Dvorskému, Petru Dvořáčkovi, Nině Hajdě, Evě Hanhardt, Ladislavu Jouzovi, Jaroslavě Kučerové, Gunnaru H. Lindemanovi, Zdeňku Lukešovi, Haně Pokorné, Radaně Rutové, Monice Sedlákové, Adamu Sitarkovi, International Tracing Service, Národnímu archivu v Oslo, Národnímu archivu v Praze, Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu v Praze, Regionálnímu muzeu v Kolíně, Centru židovských studií na Univerzitě v Lodži, Židovskému muzeu v Praze.

Fotografie: Archiv městské části Praha 6, Archiv rodiny Mandelíkových, ČTK, Tomáš Krist, Muzeum Telč, Národní archiv Praha, Reddit, Jiří Staněk, Eva Beate Strømsted

Norští velvyslanci ve vile Na Zátorce 20:

Egil Ulstein 1966 – 1969
Thor Brodtkorb 1970 – 1973
Torfinn Oftedal 1973 – 1975
Henrik Andreas Broch 1975 – 1976
Olav Lydvo 1977 – 1980
Georg Krane 1980 – 1988
Knut Elias Taraldset 1988 – 1993
John Egil Grieg 1993 – 1996
Mette Kongshem 1996 – 1999
Lasse Seim 1999 – 2004
Peter Nicolay Ræder 2004 – 2009
Jens Eikaas 2009 – 2014
Siri Ellen Sletner 2014 – 2018
Robert Kvile 2018 –

Norské velvyslanectví